

**domus
medica**

Taboes aan het levenseinde

Het levenseinde van taboes?

Lucas Ceulemans

A black and white photograph of three chimpanzees. The chimpanzee on the left is covering its eyes with its hands. The chimpanzee in the middle is covering its ears with its hands. The chimpanzee on the right is using a stethoscope, with its hands on its chest and the stethoscope around its neck.

**domus
medica**

morfine

'dat toch niet dokter'!

A black and white photograph of three chimpanzees. The chimpanzee on the left is covering its eyes with its hands. The chimpanzee in the middle is covering its ears with its hands. The chimpanzee on the right is using a stethoscope, with its hands on its chest and the stethoscope around its neck.

Oud zijn doet geen zeer?

domus
medica

- ◆ Hoofdpijn en viscerale pijn verminderen: hartinfarct; acute buik....
- ◆ Pijn van spieren en gewrichten nemen toe
- ◆ Kankerpijn vermindert
- ◆ Morfine werkt krachtiger en langer

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Demografie pijnbehandeling

domus
medica

- ◆ Minder voorschriften pijnstillers bejaarden
- ◆ 30% bejaarde kankerpatienten krijgt geen pijnstillers, 16% alleen paracetamol
- ◆ Bejaarden met heupfractuur krijgen te weinig pijnstillers zeker als ze dement zijn
- ◆ 25-50% vd bejaarden heeft artritis of lage rugpijn en krijgt te weinig pijnstillers

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Mythes over morphine

domus
medica

- ◆ Levensverkortend
- ◆ Verslavend
- ◆ Ademstilstand: eerstekeus bij dyspnoe!
- ◆ gewenning

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Pijn bestrijden

domus
medica

- ◆ *Het is belangrijk er op te wijzen, tegen allerlei populaire onderstellingen en suggesties in, dat de gespecialiseerde ervaring leert en dat studies aantonen dat wanneer pijnbestrijding volgens de regels van de kunst uitgevoerd wordt, ze, zelfs bij gebruik van zware medicatie in hoge dosis, slechts zeer uitzonderlijk een levensverkortend effect heeft. Er wordt integendeel vaak zelfs een levensverlengend effect vermoedt!*

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Pijnbestrijding niet verwarren met euthanasie!!!

domus
medica

- ◆ Intentie
- ◆ Handeling
- ◆ Uitkomst
- ◆ ***Onderbehandeling van ernstige pijn is het gevolg van deze verwarring!***

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

doodsangst

domus
medica

- ◆ Angst voor ziekteproces
- ◆ Angst bij familie
- ◆ Angst als verergerende factor
- ◆ Angst actief opsporen
- ◆ Angst is te behandelen
- ◆ Angst en euthanasie
- ◆ Angst en alternatieve therapie

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

prevalentie

domus medica

- ◆ 10 – 40 %
- ◆ ziektestadium
- ◆ Jongeren
- ◆ Vrouwen
- ◆ Relatie met pijn

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Oorzaken somatisch

domus medica

- ◆ Complicatie van ziekte of therapie
- ◆ Hypoxie
- ◆ Sepsis
- ◆ Pijn
- ◆ Medicatie
- ◆ Naderende dood
- ◆ Longembool
- ◆ Electrolyten en deshydratatie

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Oorzaken psychisch

domus
medica

- ◆ Voorafbestaande angststoornis
- ◆ Bewust van naderende levenseinde
- ◆ Angst voor afscheid nemen
- ◆ Claustrofobie
- ◆ verstikkingsangst

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Behandeling benzodiazepines

domus
medica

- ◆ Zeer kort: midazolam
- ◆ Kort: alprazolam; oxazepam; lorazepam
- ◆ Lang: diazepam; clonazepam

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Behandeling neuroleptica

domus medica

- ◆ Haloperidol
- ◆ thioridazine

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Behandeling andere

domus medica

- ◆ Antihistaminica
- ◆ Antidepressiva
- ◆ Buspirone
- ◆ opiaten

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

		
Behandeling niet farmacologisch		
◆ Psychotherapie ◆ cognitieve gedragstherapie ◆ Ondersteunende gesprekken ◆ Muziek ◆ Relaxatie massage aroma ◆ Mantelzorg ◆ Palliatieve netwerken		
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 		

		
	De waarheid	
En niets dan de waarheid... 		

Situering 1

domus medica

- ◆ Meedelen van slecht nieuws is een belangrijke taak in het kader van patientenautonomie en is daarom een essentiële vaardigheid voor de arts

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Situering 2

domus medica

- ◆ De meeste mensen willen weten wanneer ze een levensbedreigende aandoening hebben, maar de mate waarin ze daarover willen geïnformeerd worden en willen meebeslissen verschilt

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Situering 3

- ◆ De 'samenzwering van de stilte' is vaak funest, en het is schrijnend dat patienten en hun naasten de luttele overblijvende tijd in angstige stilte doorbrengen zonder te praten over de dingen die hen echt bezighouden

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Situering 4

- ◆ De waarheid zeggen is een plicht maar dikwijls nog taboe
- ◆ Veel artsen zijn bang de patient alle hoop te ontnemen

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

		
Niveaus van waarheid		
◆ Diagnose: 'wat heb ik?' ◆ Prognose: 'hoe evolueert dit?' ◆ Levenskwaliteit: 'en nu?' ◆ Onafwendbare: 'ga ik daarvan dood?'		
◆ Stapsgewijs ◆ Info op maat + emotionele ondersteuning		
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 		

		
Welke informatie geven?		
◆ 'De ziekte is niet meer te genezen' ◆ Let op reacties; beantwoord vragen vooraleer over te gaan naar volgende stap ◆ Bespreek levensduur en levenskwaliteit		
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 		

domus
medica

- ◆ Begin met maximale duur
- ◆ Indien nadere vraag:
 - ◆ uiterste spreiding
 - ◆ Gemiddelde of mediaan
- ◆ Niet forceren maar eventueel 'in waarheid aanwezig zijn'
- ◆ NOOIT LIEGEN!

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

domus
medica

- ◆ Begin met meest optimistische hypothese
- ◆ Ga pas daarna in op vragen of het ook slechter kan gaan
- ◆ Geef aan welke symptomen wel en welke niet te verwachten zijn

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

	
leerdoel	
◆ Leren onderhandelen met patient over hoever het verstrekken van informatie mag gaan	
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 	

	
Rol van huisarts	
◆ Overleggen met andere hulpverleners (vooral de specialist) ◆ Medische info geven of duiden ◆ Patient emotioneel ondersteunen ◆ Met naasten communiceren ◆ Met verpleegkundigen communiceren ◆ Verwijzen naar professionele hulp ◆ Het medisch dossier beheren	
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 	

‘Vertel het hem niet aub...’

domus
medica

- ◆ Is niet verantwoord maar zeg dit niet zo aan de familie
- ◆ ‘denk je dat hij het helemaal niet weet?’
- ◆ ‘waarom wil je het niet?’
- ◆ ‘willen we samen gaan bespreken wat en hoeveel hij wil weten?’
- ◆ Alles moet niet met name genoemd worden

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

‘Vertel het hen niet aub...’

domus
medica

- ◆ Is een patiëntenrecht
- ◆ Bespreek gevolgen hiervan met patient
- ◆ Zeg familie dat patient verkiest geen informatie te delen
- ◆ Signaleer dit aan andere hulpverleners
- ◆ Noteer in dossier
- ◆ Bespreek de verschillende informatie-niveaus met de patient
- ◆ Probeer: ‘denk je dat ze het niet weten? Waarom?’

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

		
Wat zeg ik aan mijn kind?		
◆ 'mama/papa is ernstig ziek' ◆ De naam van de ziekte ◆ Wat zal er thuis nu veranderen ◆ Hoe zal voor de kinderen gezorgd worden? ◆ De ziekte is niet besmettelijk ◆ 'Jij hebt hier geen schuld aan' ◆ Zeg niet: 'je moet sterk zijn' of 'papa zou niet willen dat je weent'		
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 		

		
	Disproportioneel handelen	
Diagnostische en therapeutische hardnekkigheid 		

		
situering		
◆ Staat een goede dood in de weg ◆ Onaanvaardbare belasting van de gezondheidszorg ◆ Meer nadelen dan voordelen ◆ Arts(specialist): Beneficiëntie + nonmaleficiëntie ◆ Patient: zelfbeschikking ◆ Maatschappij: rechtvaardigheid		
◆ CONFLICT!		
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 		

		
definitie		
◆ Verwachte lasten en kosten wegen niet op tegen de voordelen voor de patient ◆ Zowel arts als patient als omgeving ◆ 'vechtlust' van de patient		
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 		

criteria	domus medica
◆ Voldoet niet aan doelstellingen van patient ◆ Slaagkans erg klein ◆ Lasten en risico's aanzienlijk ◆ Niet in overeenstemming met standaarden ◆ Nevenwerkingen onaanvaardbaar voor patient	
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 	

Rol huisarts: overleg	domus medica
◆ Draagkracht, wensen en waarden van patient overbrengen naar andere hulpverleners ◆ Een handeling durven in vraag stellen ◆ Patient helpen keuze te maken ◆ Visie hulpverleners duidelijk maken aan patient ◆ Luisteren naar bekommernis patient en omgeving ◆ Zorgen dat patient niet in de steek gelaten wordt	
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel 	

Wettelijk en deontologisch: wet patientenrechten

domus
medica

- ◆ Arts niet verplicht in te gaan op (zinloze)vraag van patient
- ◆ Tijdige info door behandelend arts wel verplicht: nooit therapeutische exceptie in tegenstelling met waarheidsmededeling
- ◆ Patient heeft recht info te weigeren!
- ◆ Toestemming patient altijd verplicht (ook voor stopzetting)

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

principes

domus
medica

- ◆ doe niet wat patient niet nodig heeft
- ◆ doe niet wat patient niet wil

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Situatie 1

- ◆ Therapie: goede slaagkans
- ◆ Patient: wenst therapie
- ◆ Geen probleem

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Situatie 2

- ◆ Therapie: goede slaagkans
- ◆ Patient: weigert
- ◆ Waarom?
- ◆ Arts probeert patient te motiveren
- ◆ Patient heeft recht te weigeren!

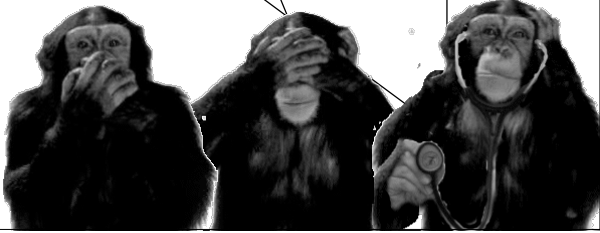

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

◆19

			
Situatie 3			
◆ Therapie: beperkte slaagkans ◆ Patient: wenst therapie ◆ Waarom? ◆ Waarheidsmededeling ok? ◆ Duidelijk maken: 'niet afgeschreven' ◆ Arts heeft recht behandeling te weigeren			
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel			

			
Emoties hanteren			
Wouda			

inleiding

domus
medica

- ◆ Patient voelt zich niet op zijn gemak
- ◆ Emoties verhinderen dat info doordringt
- ◆ Om patient te overtuigen inspelen op emoties
- ◆ E. kunnen gespreksverloop bemoeilijken
- ◆ Steun bieden bij verwerking heftige E.
- ◆ Bij weerstand tegen advies: aandacht voor E.

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

E. van de arts

domus
medica

- ◆ Zowel bewakers als stoorzenders voor het goede verloop van het gesprek
- ◆ Tov: patient, medewerkers, collega's

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Wetten van E.1

domus
medica

- ◆ 1. Zijn **realiteit**: dus au serieux te nemen!
- ◆ 2. Ze worden **(her)beleefd**: vb: controle bij kankerpatient
- ◆ 3. Zijn **kortzichtig**: “de beste manier om iemand te laten stoppen met roken is een hartinfarct”
- ◆ 4. **Versimpelen** het oordeel: vb: woede bij slecht nieuws

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Wetten 2

domus
medica

- ◆ 5. Werken **blikvernauwend**: eerst emoties dan ratio
- ◆ 6. Zijn **relatief**: eeuwig geluk is niet mogelijk maar de tijd heelt alle wonden
- ◆ 7. Vragen **aandacht**: maar zitten dikwijls verstopt

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Is aandacht voor E. nodig?

domus
medica

- ◆ Zowel arts als patient zijn **terughoudend** maar:
- ◆ 1. Diagnostisch belang
- ◆ 2. Kunnen gesprek belemmeren
- ◆ 3. Therapeutisch belang: vb slecht-nieuws
- ◆ 4. Bij conflictsituaties

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

E. herkennen

domus
medica

- ◆ Verbaal + non-verbaal en op betrekkningsniveau
- ◆ 1. Spreekstijl en taalgebruik tonen manier waarop mensen omgaan met emoties
- ◆ 2. Het gezicht (ogen) spreekt boekdelen
- ◆ 3. De stem vertolkt emoties
- ◆ 4. De houding: minder nuances
- ◆ 5. Bewegingen
- ◆ 6. Ademhaling: vb: een “zucht” van verlichting

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

E. benoemen

domus
medica

- ◆ Door een gevoelsreflectie: juiste intensiteit; soms tegenstrijdige emoties!
- ◆ Ofwel gaat patient door met zijn verhaal ofwel wordt er doorgedaan over de emotie
- ◆ Soms wil patient niet praten over de E.: geef dan het belang aan ; agendeer

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Heftige E.

domus
medica

- ◆ Angst/paniek: versterkt andere gevoelens
- ◆ Verdriet/depressie
- ◆ Woede/wantrouwen: op wie?
- ◆ Schuld/schaamte
- ◆ Machteloosheid/apathie
- ◆ opluchting

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

domus
medica

	(her)BELEVEN	BEHEERSEN
EXTRAVERT	Huilen, schreeuwen, praten	Hard werken, informatie zoeken
INTROVERT	Zwijgend ineenkrimpen	Apathie, depressie

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

domus
medica

- ◆ Uitdovende schommeling tussen herbeleven en beheersen
- ◆ Sociale steun uit de directe omgeving
- ◆ lotgenotencontact

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Verwerking 2

domus
medica

- ◆ 1. Situatie verstandelijk **begrijpen**
- ◆ 2. Situatie proberen te **controleren**
- ◆ 3. Zich vastklampen aan **één hulpverlener**
- ◆ 4. Zich storten op **andere activiteiten**
- ◆ 5. **Regressie** naar oude vertrouwde rituelen

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Steun bij verwerking: *herbeleven + beheersen*

domus
medica

- ◆ 1. Acceptatie en respect
- ◆ 2. Betrokkenheid en distantie: *'kijken op afstand naar de dingen dichtbij'*
- ◆ 3. Actief luisteren
- ◆ 4. Informatie geven als hulp?
- ◆ 5. Helpen zoeken van oplossingen: **counselen**
- ◆ 6. Hoop en vertrouwen bieden

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

“tranen roepen bij artsen hetzelfde op als het zien van bloed”

domus
medica

- ◆ 1. Er bestaat geen oplossing voor gevoelens
- ◆ 2. Drijvende kracht van emoties niet afzwakken
- ◆ 3. Verwerkingsproces niet remmen maar stimuleren

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Functie van eigen E.

domus
medica

- ◆ Kan een arts zijn emoties tonen?
- ◆ Ja ! maar...eerst een goede diagnose stellen van uw eigen emoties: *‘ wat is mijn gevoel op dit moment en waar komt dit gevoel uit voort?’*

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Herkennen en benoemen van eigen E.

domus
medica

- ◆ Over het **probleem**
- ◆ Gevoelen van **herkenning en medeleven**
- ◆ Over het **verloop** van het contact
- ◆ Over de **patient**

- ◆ Voorbereidend gesprek
- ◆ Procedurele opmerking tijdens gesprek
- ◆ Nabespreking met vertrouwd iemand

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Bespreken van eigen E.

domus
medica

- ◆ **Onthullende zelfexpressie**
- ◆ 1. Congruentie verbaal/non-verbaal
- ◆ 2. Concreet en duidelijk
- ◆ 3. Niet *“men” vindt* maar wel *“ik” vind*
- ◆ 4. Beperken tot hier en nu: geen ouwe koeien
- ◆ 5. Geen waarom-vragen stellen
- ◆ 6. Positieve waarde benadrukken
- ◆ 7. Verwachtingen concreet aangeven

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Eigen grenzen stellen

- ◆ Niet te confronterend – niet te verhullend

domus medica

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Eigen grenzen stellen

- ◆ Niet te confronterend – niet te verhullend

domus
medica

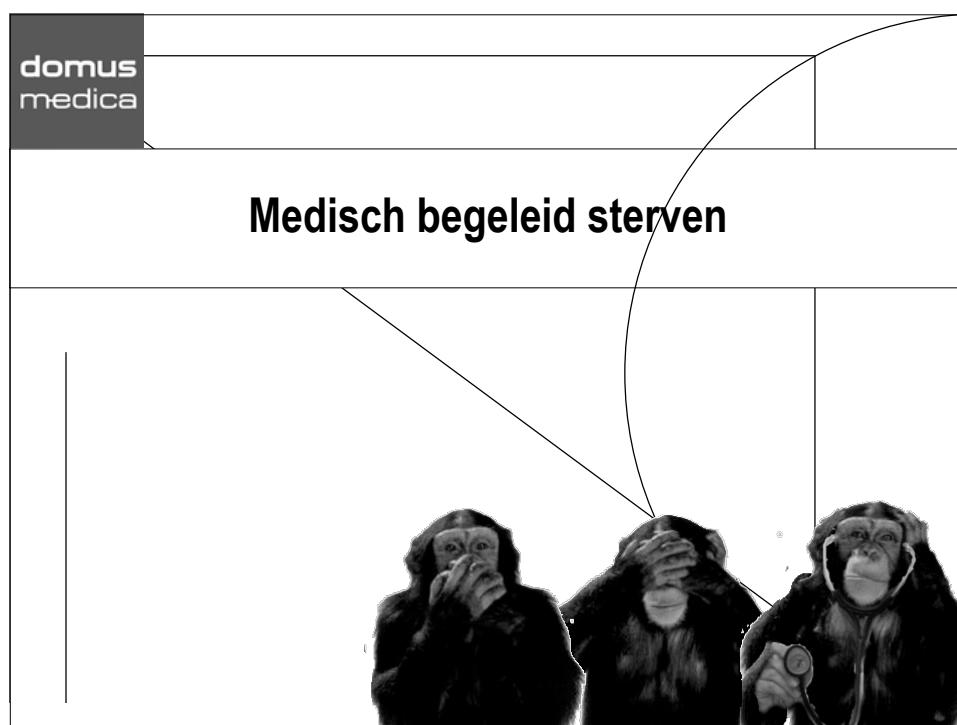
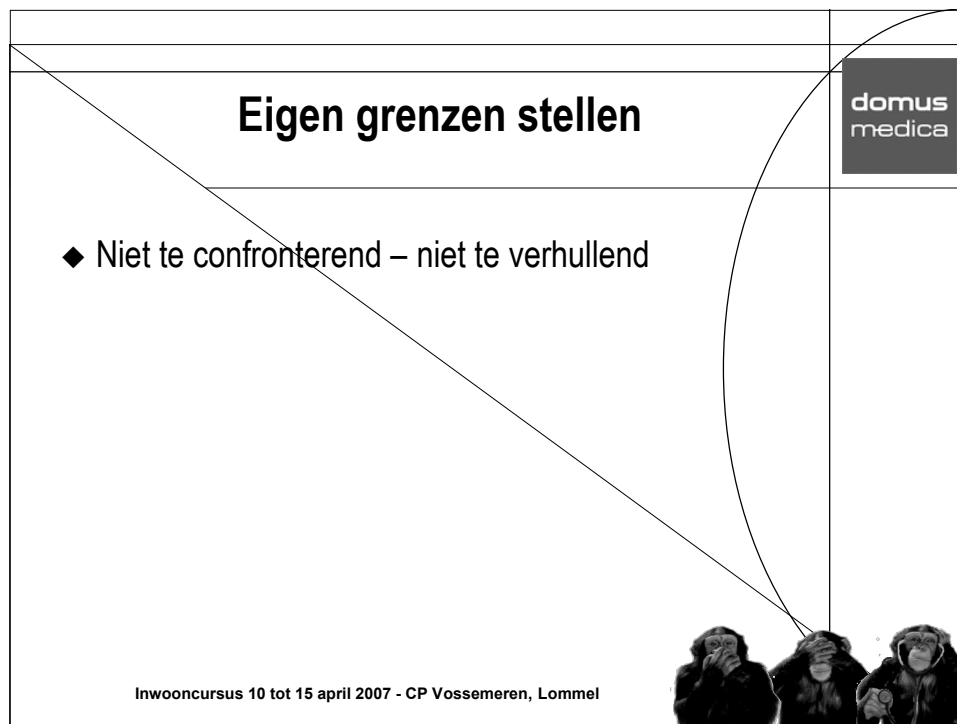
Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Eigen grenzen stellen

- ◆ Niet te confronterend – niet te verhullend

domus
medica

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

3 categorieën keuzes

domus
medica

1. Genezing en levensverlenging
2. Pijn- en symptoomcontrole
3. Levensbeëindiging

Niet enkel focussen op levensverkorting!

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

1. Genezen of leven verlengen

domus
medica

- ◆ 1. Behandeling
 - starten / nalaten
 - voortzetten / stoppen

arts + patiënt + naasten + team
Therapeutische hardnekkigheid

- ◆ 2. Weigering door patiënt

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

domus
medica

- ◆ *Zelden zwart-wit*
- ◆ *Soms kan het nalaten van een levensverlengende behandeling als een ethische plicht gelden*
- ◆ *Het niet kunstmatig verlengen van het stervensproces kan men niet zo maar bestempelen als levensverkortend handelen*

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

domus
medica

- ◆ *Komt het sterven onafwendbaar dichtbij, dan zal juist het respecteren van het natuurlijk stervensproces, waarbij afgezien wordt van ingrijpende levensverlengende technieken, voor velen niet zelden de meest humane keuze zijn.*

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

domus
medica

- ◆ *Therapeutische hardnekkigheid is in elk geval nog steeds een probleem waarvan de omvang en de tragische consequenties niet kunnen worden overschat en dat dan ook alle aandacht verdient*
- ◆ *Eenzijdige niet in overleg genomen beslissingen zijn slechts zelden gepast*

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

weigering

domus
medica

- ◆ *Wanneer een patiënt de toestemming voor een behandeling weigert of intrekt (en dat kan ook in een voorafgaande schriftelijke wilsverklaring), moet dit worden gerespecteerd ook wanneer deze weigering in de ogen van de zorgverleners nefaste effecten heeft op kans op genezing of levenskwaliteit van de patient in kwestie, of zelfs onvermijdelijk leidt tot een vroegtijdig overlijden*

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

wanneer ter sprake brengen?

domus
medica

- ◆ vroeg in de therapeutische relatie: GMD
- ◆ bij een levensbedreigende ziekte
- ◆ bij diagnose van ongeneeslijkheid
- ◆ bij ingang van de stervensfase

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Hoe zou je willen sterven?

domus
medica

- ◆ Sterven gebeurt in 'verborgenheid'
- ◆ Patient wil hierover spreken met arts
- ◆ Patient laat initiatief over aan arts
- ◆ Artsen missen training hierin
- ◆ Daardoor zorg niet in overeenstemming met wensen van patient
- ◆ Dit 'aftasten' is een langdurig proces
- ◆ Wilsverklaring vervangt gesprek niet

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Wanneer hierover beginnen?

domus
medica

- ◆ Terloops
- ◆ Wilsverklaring
- ◆ Overlijden in omgeving
- ◆ Na ernstige ziekte
- ◆ Weken na waarheidsmededeling
- ◆ (In praktijkfolder?)

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Wat?

domus
medica

- ◆ Wil je koste wat het kost blijven leven?
- ◆ Wil je nutteloze behandelingen vermijden?
- ◆ Wil je levensverkortende handelingen?
- ◆ Waar wil je sterven?
- ◆ Helder of verlaagd bewustzijn?
- ◆ Wat als je plots wilsonbekwaam wordt?

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Wie is verantwoordelijk?

domus
medica

- ◆ Arts = eindverantwoordelijke
- ◆ Na overleg met:
 1. Patient
 2. Naasten
 3. Team
 4. Ethisch comité

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Psychische tips

domus
medica

- ◆ Durf omgaan met emoties: angst, eenzaamheid, verdriet
- ◆ Heb aandacht voor persoonlijke reactie van patient en familie op symptomen van uitdroging
- ◆ Help mee misverstanden oplossen
- ◆ Bezorgdheid ivm vocht = vraag naar intense begeleiding

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

vocht

domus medica

- ◆ Strohalm voor familie en hulpverleners
- ◆ Symbolische hulp

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Wat dan met kunstmatig vocht/voeding?

domus medica

- ◆ *Het overgrote deel van de gesedeerde patiënten staat immers zo dicht bij de dood dat het levensverkortend effect van het niet kunstmatig hydrateren vrijwel nihil is*

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Sterven aan infuus

domus
medica

- ◆ Vocht is symbool van leven
- ◆ Vocht toedienen is bekommernis en medelijden
- ◆ Stoppen is moeilijk
- ◆ We moeten toch 'iets' doen!

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Vocht: argumenten pro

domus
medica

- ◆ Hongerigen voeden en dorstigen laven is morele plicht
- ◆ Patient heeft honger en dorst
- ◆ We moeten laten zien dat we iets doen
- ◆ We willen patient niet opgeven
- ◆ Dorst is een ernstig probleem
- ◆ Anders sterft de patient door uitdroging

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Vocht: argumenten contra

domus
medica

- ◆ We gaan voor comfort
- ◆ Wie niet meer eet en drinkt klaagt niet van honger of dorst, wel van droge mond
- ◆ Patienten sterven rustiger, na 3-10 dagen!
- ◆ We willen geen kunstmatige verlenging
- ◆ We doen geen actieve verkorting
- ◆ Hoe minder leidingen hoe makkelijker contact

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

Belangrijk!

domus
medica

- ◆ Kunstmatig toedienen van vocht of voedsel via maagsonde of infuus is een medische (be)handeling
- ◆ Een medische (be)handeling moet gestopt worden als ze de patient meer nadelen dan voordelen bezorgt.

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

3. Aktieve levensbeëindiging

domus
medica

1. Euthanasie
2. Hulp bij zelfdoding
3. Zonder verzoek

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

spek voor onze bek?

domus
medica

- ◆ ja maar...
 - ◆ palliatieve totaalzorg
 - ◆ we moeten bijleren
 - ◆ geen E-teams of E-centra
 - ◆ consulent moet palliatief deskundig zijn
 - ◆ ik doe niet mee...
-
- ◆ WVVH + KUL + RUG

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

besluit

domus
medica

- ◆ When it's no longer possible to cure, its our duty to care (Saunders)

Inwooncursus 10 tot 15 april 2007 - CP Vossemeren, Lommel

